

MILAN KURUCZ

Dvojaké občianstvo v maďarskom politickom diskurze v rokoch 1998 – 2010

In the presented study there is analyzed a political discourse in Hungary about providing non-resident citizenship to the ethnic Hungarians living abroad. The double citizenship is a delicate phenomenon which is often a subject to intensive internal discussions or even conflicts of different political parties and organizations in various states which introduce this issue to their legislation. In some cases this question touches the interstates relations, particularly if non-resident citizenship has been granted to the members of related ethnic minorities living close to borders of neighbouring countries. In Hungary, the country with nearly 3 million ethnic Hungarians living in the neighbouring states, the double citizenship became one of the central issues of political discussions and confrontations in the years 1998-2010. The principal difference in the approach to this topic between the two main parties - the Hungarian Socialist Party and the Federation of Young democrats (FIDESZ) - lies in the interpretation of the relation of Hungary to the ethnic Hungarians living abroad. While the Socialists are claiming that the ethnic origin and citizenship should not be identical, strategic goal of FIDESZ is to unite Hungarian Nation over the borders by creating judicial ties of members of Hungarian minorities to the Hungarian state including non-resident citizenship. In three debates (1998-2001, 2003-2004, 2010) the arguments used by the political parties were considerably determined by calculations of how could the double citizenship influence their position either in the country or on the international stage. FIDESZ in 1998-2001 did not want to jeopardize the accession of Hungary to the EU and its ambition to become a leader in the Central Europe so that the double citizenship was expelled out of the centre of the political discourse. Instead of that the Parliament approved the Law on preferential treatment of Hungarians living abroad. In the two last debates prevailed the interest of FIDESZ to strengthen its position in the political competition with the Socialists.

Key words: citizenship; ethnic minorities; Hungary

Úvod

Dvojaké občianstvo¹ bolo dlhé desaťročia vnímané ako neželané riešenie vzťahu štátu a občana, keďže občianstvo a politická lojalita boli považované za nedeliteľné. V súčasnosti sa v odbornej literatúre píše o rastúcej tolerancii k tejto inštitúcii.² Zároveň s akceptovaním tohto

¹ V slovenských médiách a v ďalších verejných prejavoch možno stretnúť aj výraz „dvojité občianstvo“, ktorý nie je obsahovo odlišný od termínu dvojaké občianstvo (v angličtine *double citizenship*), nie je však v súlade s pravidlami spisovnej slovenčiny.

² Napríklad: FAIST, Th.: Introduction: The Shifting Boudaries of the Political. In: FAIST, Th. – Kivisto, P. (eds.): *Dual Ci-*

tvrdenia je však potrebné vidieť, že existuje relatívne široké spektrum postojov štátov k tejto otázke – od úplného schvaľovania cez selektívne uplatňovanie, tolerovanie až po zákaz dvojakého občianstva.

Rozdielna politika štátov v otázke dvojakého občianstva súvisí tak s istými politickými a právnymi tradíciami, ako aj s rozdielnou situáciou, v ktorej sa vo vzťahu k žiadateľom o občianstvo nachádzajú. V inej pozícii sú krajiny, do ktorých smerujú migranti, iná je situácia štátov s početnou emigráciou a značne odlišná je situácia krajín, majúcich početné národnostné menšiny v štátoch, s ktorými susedia.

Krajiny, do ktorých smeruje masová migrácia, sa nachádzajú v rozporuplnej situácii. Na jednej strane sú zainteresované na integrácii migrantov aj prostredníctvom občianstva, na druhej strane sa väčšina z nich rôznymi opatreniami snaží proces prílevu imigrantov regulovať, pričom mnohé krajiny ako jeden z prostriedkov regulácie využívajú aj značne reštriktívne podmienky udeľovania občianstva, vrátane zložitej naturalizácie druhej generácie migrantov. Kým časť krajín akceptuje alebo aspoň toleruje pri udeľovaní svojho občianstva zachovanie pôvodného (napr. Švédsko), v iných migranti po udelení občianstva musia vystúpiť zo zväzku so štátom, z ktorého prichádzajú (napr. Rakúsko).

Krajiny masovej emigrácie, či už historickej alebo aktuálnej, sa snažia z hospodárskych, ale aj politických, prípadne symbolicko-ideologických dôvodov udržiavať kontakty so svojimi občanmi, alebo vytvárajú zvýhodnené podmienky na naturalizáciu svojich bývalých občanov a ich potomkov. Niektoré z týchto krajín (napr. Taliansko) sú však aj cieľom migrácie z rozvojových štátov a ponuka občianstva pre svojich bývalých občanov je aj pokusom týmto spôsobom vyvažovať ekonomickú imigráciu.

V strednej Európe je otázka dvojakého občianstva mimoriadne citlivá vzhľadom na skutočnosť, že v dôsledku historického vývoja je obyvateľstvo patriace k tomu istému etnickému národu rozdelené štátnou hranicou. Tento nesúlad teritoriality a občianstva na jednej strane a etnicity na strane druhej nie je v rozhodujúcej miere výsledkom migračných procesov, ale tých dramatických zmien, ku ktorým došlo v priebehu dvadsiateho storočia v dôsledku rozpadu jedných štátnych útvarov a vzniku nových, a takému vymedzeniu hraníc medzi nimi, keď sa územia s početným obyvateľstvom s určitou jazykovo-kultúrnou identitou stali súčasťou teritoriálno-politickej jednotky, kde sa členovia danej komunity ocitli v menšine a stratili spojenie s ostatnými príslušníkmi svojho národného spoločenstva v jednom štáte.

K zásadnej zmene teritoriálnych a etnických pomerov v regióne, ktorá výrazne ovplyvňuje aj súčasné pomery, došlo po prvej svetovej vojne, keď na troskách rakúsko-uhorskej monarchie vzniklo v dôsledku emancipačných snáh tu žijúcich národov niekoľko nových štátov, respektíve časť území tohto súštátia bolo pričlenených k už existujúcim entitám. Početné maďarské komunity sa v dôsledku zmeny hraníc ocitli v štyroch štátoch (Československo, Juhoslávia, Rakúsko, Rumunsko) v pozícii národnostných menšín a snaha vtedajších maďarských vládnych kruhov o znovupripojenie stratených území bola jedným zo zdrojov napätia v Európe medzi dvoma svetovými vojnami. Revízia hraníc, ktorú sa im podarilo dosiahnuť tesne pred vypuknutím druhej svetovej vojny a na jej začiatku, bola zrušená po porážke hitlerovského Nemecka a jeho spojencov. Na konci dvadsiateho storočia občianska vojna v Juhoslávii a jej rozpad, ale aj zánik Soviet-

izenship in Global Perspective. From Unitary to Multiple Citizenship. Houndmills, Basingstoke, Hampshire : Palgrave Macmillan, 2007, s. 1.

skeho zväzu mali za následok vznik nových štátov a v nich národnostných minorít žijúcich v inej krajine ako národ, ku ktorému etnicky patria, s celým radom ťažkostí a napätí vo vnútroštátnych i medzištátnych vzťahoch.

Prax poskytovanie občianstva bez trvalého pobytu príslušníkom národnostných menšín tzv. materskými štátmi sa začala postupne uplatňovať v deväťdesiatych rokoch minulého storočia a je súčasťou ich politiky rozvíjania vzťahov s etnickými minoritami žijúcimi v zahraničí, vrátane podpory ich práv.

Spolu s minoritnými právami má podľa americkej autorky M. A. Waterburyovej táto politika často aj podstatne utilitárnejšie ciele – získanie materiálnych zdrojov pre hospodárske zisky, využitie komún žijúcich za hranicami materskej krajiny ako kultúrno-jazykového zdroja na definovanie hraníc národnej identity a ako politického zdroja na vytvorenie a udržiavanie legitimacy a podpory elit materskej krajiny.³

V politike týchto krajín sa viac či menej otvorene presadzuje etnický prístup k udeľovaniu občianstva. Jeho etnická definícia je súčasťou snahy o nepriame budovanie národného štátu, pričom je tu badateľná nerovnováha medzi starostlivosťou o etnických príbuzných na jednej strane a imigrantov na strane druhej.⁴ Etnická preferencia občianstva však nie je len osobitosťou krajín strednej a východnej Európy. Uplatňujú ich vždy z rozdielnych dôvodov aj tzv. staré členské štáty EÚ, ako napríklad Nemecko, Taliansko, Grécko či Španielsko.

V krajinách s početnými menšinami v susedných štátoch vyvoláva otázka ich nerezidentného občianstva často aj obavy z možnej revízie hraníc. V odbornej literatúre zaoberajúcej sa dvojakým občianstvom a vzťahmi medzi národnostnými menšinami a materskými krajinami sa môžeme stretnúť s dvoma charakteristikami vzťahu územia, hraníc a občianstva. Podľa jednej dvojake občianstvo národnostných menšín „nie je *deteritorializovaná forma členstva, ale cezhraničná forma národného občianstva*“.⁵ V druhej sa kladie skôr dôraz na oslabovanie princípu teritoriality ako jedného z kľúčových atribútov štátu. Z tohto hľadiska je dvojaké občianstvo spolu s ďalšími nástrojmi rozvíjania vzťahov s menšinami žijúcimi mimo materského štátu z väčšej časti súčasťou postirendentickej paradigmy, ktorá ponúka na „rozšírenie štátnej moci“ menej nákladné a efektívnejšie cesty, ako je územná revízia. Podľa tohto názoru ide o extraterritoriálne prostriedky domácej a zahraničnej politiky na rozšírenie suverenity za hranice štátu.⁶

Otázka dvojakeho občianstva vyvoláva vo všetkých spomenutých prípadoch vnútropolitické diskusie i polemiky zainteresovaných politických a sociálnych síl. Stáva sa však aj súčasťou medzištátnych sporov.

V Maďarsku, ako v krajine s takmer trojmiliónovou etnickou menšinou žijúcou v okolitých krajinách, sa otázka udeľovania nerezidentného občianstva pre zahraničných Maďarov stala v rokoch 1998 – 2010 jednou z ústredných tém politických diskusií, ale aj predmetom politického boja a konkrétnych právnych opatrení. Cieľom tohto príspevku je ukázať, ako sa vyvíjali názory a stanoviská hlavných politických strán, ale aj ďalších aktérov na otázku dvojakeho občianstva, ako pristupovali k analýze maďarskí teoretici a publicisti, aké boli vnútropolitické a zahranič-

³ WATERBURY, M.: A. *Between State and Nation. Diaspora Politics and Kin-State Nationalism in Hungary*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire : Palgrave Macmillan, 2010, s. 6.

⁴ HOWARD, M. M.: *The Politics of Citizenship in Europe*. Cambridge : Cambridge University Press, 2009, s. 178.

⁵ FAIST, ref. 1, s. 12.

⁶ WATERBURY, ref. 2, s. 10.

nopolitické podmienky, v ktorých sa táto problematika nastoľovala a riešila. Pokúsime sa teda charakterizovať maďarský politický diskurz o tomto probléme v uplynulých dvanástich rokoch.

Základným východiskom tejto, ale aj ďalších debát v Maďarsku týkajúcich sa politiky voči zahraničným Maďarom bola a zostáva otázka vzťahu štátu a národa, ale aj koncepcia národa samotného. Bez zveličenia možno konštatovať, že maďarské politické triedy už dve storočia riešia tento problém. V predtrianonskom období je kontextom vytvorenia centralizovaného maďarského štátu a maďarského politického národa odstránením etnicko-národnostnej pestrosti, v rámci ktorej boli Maďari v početnej menšine. V potrianonskom období sú maďarské vládnuce vrstvy postavené pred diametrálne odlišný problém: časť príslušníkov maďarského etnického národa sa ocitla mimo hraníc maďarského štátu. Ak v Uhorsku prevládla snaha o vytvorenie politického národa cestou asimilácie, čiže politické spoločenstvo malo byť aj etnicky rovnorodé, tak v potrianonskom Maďarsku bola snaha etnických Maďarov, ktorí sa ocitli v rôznych štátoch, politicky znovuzjednotiť, a to cestou revízie trianonských hraníc.

Po roku 1990 sa nové politické garnitúry pokúšali v nových vnútropolitických a zahranično-politických podmienkach dať odpoveď na starú dilemu vzťahu štátu a národa. Rôzne odpovede, ktoré boli formulované v tomto období, ale aj neskôr, boli jednoznačne ovplyvnené predovšetkým politicko-ideologickými pozíciami jednotlivých subjektov. V určitej zjednodušenej schéme sa dá povedať, že kým ľavicovo-liberálne krídlo maďarskej politiky rešpektuje skutočnosť, že v dôsledku historického vývoja maďarský štát a etnokultúrny maďarský národ nie sú identické jednotky, zatiaľ konzervatívne politické subjekty chcú túto oddelenosť prekonať. Symbolicky to vyjadril v roku 1990 vtedajší predseda vlády Maďarskej republiky József Antall vo všeobecne známom vyhlásení, že v duchu sa cíti byť premiérom 15 miliónov Maďarov. Na konci deväťdesiatych rokov prišiel FIDESZ, vtedy už vedúca konzervatívna sila na maďarskej politickej scéne, s koncepciou znovuzjednotenia národa ponad hranice. Túto reintegráciu, ako sa ukázalo, si predstavoval predovšetkým vytvorením právnych a politických väzieb medzi maďarským štátom a príslušníkmi maďarských menšín. Prvým pokusom bol zákon o zahraničných Maďaroch z roku 2001 a toto úsilie bolo v určitom zmysle zavŕšené v roku 2010, keď maďarský parlament novelizoval zákon o občianstve, ktorý umožňuje získať štátne občianstvo bez trvalého pobytu v Maďarsku osobám, ktorých predkovia dokázateľne žili na jeho území, resp. na teritóriu Uhorska a ovládajú maďarský jazyk.

Pokiaľ ide o diskusie týkajúce sa dvojakého občianstva, je potrebné poznamenať, že hoci táto téma bola trvalo prítomná v politických debatách v maďarskom parlamente i mimo neho od roku 1990, na kvalitatívne novú úroveň sa z obsahového hľadiska dostáva od roku 1998.⁷ Až do roku 2010 išlo vždy o vnútroštátne diskusie a polemiky, ktorých aktívnymi účastníkmi boli reprezentanti zahraničných Maďarov, ba dokonca často boli ich iniciátormi. Internacionalizácia otázky dvojakého občianstva reálne nastáva v roku 2010, keď sa tento problém stal predmetom sporu v dvojstranných slovensko-maďarských medzištátnych vzťahoch.

⁷ Ťažisko vzťahov maďarského štátu a zahraničných Maďarov v prvej polovici deväťdesiatych rokov minulého storočia bolo v politike vtedajších maďarských vlád na podpore menšinových práv zahraničných Maďarov, osobitne požiadavky autonómie (či už teritoriálnej, kultúrnej alebo personálnej) a diplomatickej ochrany ich práv opierajúcich sa o medzinárodné právne normy. Kým konzervatívna Antallová vláda podmieňovala zlepšenie bilaterálnych vzťahov s krajinami, kde žijú maďarské menšiny pokrokom v naplňaní ich práv, zatiaľ Hornov socialisticko-liberálny kabinet vychádzal z toho, že postavenie minorít možno zlepšiť len na základe dobrých susedských vzťahov s danými štátmi.

V období, o ktorom hovoríme, sa dajú rozlíšiť tri debaty o dvojacom občianstve, líšiac sa od seba v mnohých parametroch. Prvá sa odohrala v rokoch 1998 – 2001, druhá v rokoch 2003 – 2005 a tretia v roku 2010. Skôr ako pristúpime k charakteristike jednotlivých etáp, je potrebné poznamenať, že maďarský parlament v roku 1990 prijal dva zákony o zrušení platnosti rozhodnutí o zbavení maďarského občianstva. Tí, ktorí boli po roku 1947 zbavení občianstva, mohli požiadať o jeho navrátenie. V rámci rozchodu so socialistickou právnou minulosťou boli v roku 1992 uzavreté s Rumunskom, Bulharskom, Poľskom a Mongolskom dohody o zrušení zákazu dvojakeho občianstva. So Slovenskou republikou ako následníckym štátom ČSFR k takému kroku nedošlo, hoci v rámci rokovaní o revízii zmluvno-právnej základne bola maďarskou stranou nastolovaná aj otázka o zrušení dohody o zákaze dvojakeho občianstva zo začiatku šesťdesiatych rokov minulého storočia (revízia doteraz nebola uzavretá, a to nielen pre dvojake občianstvo). Zákomom z roku 1993, ktorý bol neskôr novelizovaný, umožňoval maďarský štát preferenčnú naturalizáciu zahraničných Maďarov, ktorá bola viazaná na ročný pobyt na území Maďarska, v porovnaní s požadovanými ôsmimi rokmi pre ostatných žiadateľov.

1.

S úplne novým prístupom k dvojakemu občianstvu v porovnaní so zákonom z roku 1993 prišiel Svetový zväz Maďarov⁸, ktorý sa touto problematikou začal zaoberať v roku 1996 a v roku 1998 už formuluje ako svoj politický cieľ udelenie maďarského občianstva pre každého Maďara žijúceho mimo súčasného územia Maďarska.⁹ V tom istom roku je osobitné číslo časopisu *Magyar Kisebbség*, vychádzajúceho v Rumunsku, venované téme dvojakeho občianstva a potom sa opätovne zaoberá touto témou v roku 1999.

V diskusii odznievajú stanoviská, ktoré sa neskôr objavujú aj v ďalších dvoch debatách, aj keď často s rozdielnymi akcentmi. Autori, väčšinou žijúci v Rumunsku, vychádzajú z toho, že po predpokladanom skoršom vstupe Maďarska do EÚ sa vytvorí bariéra medzi nimi a materskou krajinou, ktorá bude brániť ich kontaktom a komunikácii s materskou krajinou. Dvojake občianstvo by preto malo umožniť zahraničným Maďarom udržiavať spojenie s Maďarskom.¹⁰ Ďalším motívom, ktorý odznel v diskusii, bola ochrana maďarských menšín zo strany Maďarska pomocou občianstva. Materská krajina, podľa tejto predstavy, mala chrániť etnické práva zahraničných Maďarov ako práva svojich občanov, žijúcich v iných štátoch.¹¹

Téma dvojakeho občianstva sa však v tomto období nestala v Maďarsku ústrednou témou ani teoretického, ani politického diskurzu, a to napriek tomu, že práve udeľovanie dvojakeho

⁸ Svetový zväz Maďarov vznikol v roku 1938 s cieľom udržiavať a upevňovať vzťahy medzi Maďarskom a zahraničnými Maďarmi. Od svojho vzniku bol konzervatívne a nacionalisticky orientovaný. Po druhej svetovej vojne sa činnosť zväzu zredukovala na udržiavanie kontaktov so západnou emigráciou. Od roku 1990 s podporou maďarského štátu obnovil a rozšíril svoje aktivity vo vzťahu k zahraničným Maďarom. Čoraz väčší priestor v ňom však začali získavať radikálno-nacionálne prúdy. Na prelome tisícročí sa vplyv Svetového zväzu Maďarov výrazne oslabil.

⁹ *A kettős állampolgárság kérdése – kronológia*. Dostupné na: <http://www.kettosallampolgarsag.mtaki.hu> overené 23. 4. 2011.

¹⁰ BORBÉLY, I.: A magyar állampolgárság alanyi jogának kiterjesztése minden magyarra. In: *Magyar Kisebbség*, 1999, 5, č. 2 – 3. Dostupné na http://www.kettosallampolgarsag.mtaki.hu/tanulmanyok/tan_09.html, overené 23. 4. 2011.

¹¹ TAMÁS, S.: Pro és contra a kettős állampolgárságról. In: *Magyar Kisebbség*, 1999, 5, č. 2 – 3. Dostupné na: http://www.kettosallampolgarsag.mtaki.hu/tanulmanyok/tan_07.html, overené 23. 4. 2011.

občianstva príslušníkom etnických menšín, prípadne ďalším občanom, ktorí žili na územiach tvoriacich v minulosti súčasť daného štátu, sa najmä v niektorých krajinách strednej a východnej Európy stáva právnou realitou. Najvypuklejším príkladom je v tomto období Rumunsko, ktoré zaviedlo do svojho zákona princíp nerezidentného občianstva umožňujúceho poskytnúť rumunské občianstvo obyvateľom Moldavska.

Maďarskí socialisti (rovnako ako aj liberáli) zastávali názor, že príslušnosť k maďarskému národu nie je otázkou štátneho občianstva.¹² Z toho potom vyplývali aj ich odmietavé postoje k nerezidentnému dvojakému občianstvu pre zahraničných Maďarov. Vtedajší minister zahraničných vecí László Kovács v súvislosti s iniciatívou Svetového zväzu Maďarov vyhlásil, že „*nápad poskytnúť občianstvo triapomiliónu osôb je zarážajúci a nereálny*“.¹³ Ešte tvrdšie sa vyjadril premiér Gyula Horn, podľa ktorého by sa tento návrh „mohol rovnať vyhláseniu vojny“.¹⁴

FIDESZ, ktorý sa v tomto období stáva hlavným reprezentantom pravice a ktorého konceptuálne východiská vzťahu občianstva a národa sa zhodujú s prístupom Svetového zväzu Maďarov, nezaradil otázku dvojakého občianstva v roku 1998 ani do svojho volebného programu a po víťazstve v parlamentných voľbách ani do vládneho programu. Oproti striktno odmietavému postojovi socialistov prevládala u vedúcich predstaviteľov FIDESZ v tejto otázke vyčkávací postoj a snažili sa riešenie tejto otázky odsunúť na neskoršie obdobie.

V jednom z rozhovorov pre médiá V. Orbán vyhlásil: „*Nie sme proti tomuto riešeniu. Viem si predstaviť, že to bude jedna z ciest budúcnosti...*“¹⁵ Od radikálnejšieho postupu odrádzali FIDESZ obavy z ohrozenia vstupu Maďarska do EÚ v dôsledku očakávanej komplikácie jeho vzťahov so susednými štátmi. Za samozrejím predpoklad uzákonenia dvojakého občianstva, aspoň podľa vtedajšieho vyjadrenia V. Orbána, je považované uzavretie dvojstranných medzištátnych zmlúv s dotknutými krajinami. Problém a pravdepodobne aj jeden z hlavných zdrojov ťažkostí vtedajší maďarský premiér videl práve v predpokladanej neochote susedov pristúpiť na takéto riešenie.¹⁶ FIDESZ ani V. Orbán sa však k viazanosti zákona o dvojakom občianstve na bilaterálne medzištátne zmluvy už nikdy viac nevrátili a v ďalšom období sa v súvislosti s občianstvom vždy prikláňali k unilaterálnemu postupu.

Odsúvanie poskytnutia maďarského občianstva Maďarom žijúcim v susedných štátoch pravdepodobne súvisela aj s obavou, že jeho výsledkom by bola mohutná migračná vlna, ktorá by mohla spôsobiť komplikácie na trhu práce a vo veľkej miere zaťažiť sociálny systém krajiny. Súčasťou takéhoto prípadného scenára by bolo i výrazné zníženie počtu Maďarov v okolitých krajinách, na územiach s pôvodnou prevahou maďarského etnika. Rozhodujúcim v odmietaní dvojakého občianstva, ako vyplýva z oficiálnych vyhlásení, však bolo v tomto období zahraničnopolitické hľadisko.

Ako alternatívu dvojakého občianstva FIDESZ úspešne presadil tzv. statusový zákon,¹⁷ ktorý predpokladal vytvorenie určitej právnej väzby medzi maďarským štátom a príslušníkmi maďar-

¹² Pozri napr. TÓTH, J.: Hogyan vélekednek az állampolgárságról a parlamentben. In: *Régió*, 2004, 15, č. 4, s. 43.

¹³ Citované podľa: KOKES, J.: Európai integráció, Schengen és határon túli magyarság. Dostupné na: <http://www.jakabffy.ro/magyarkissebseg/index.php?action=cimek&cikk=990207.htm>, overené: 30. 3. 2012.

¹⁴ Citované podľa: Waterbury, ref. 2, s. 99.

¹⁵ ORBÁN, V.: *20 év. Beszédék, írások, interjúk 1986 – 2006*. Budapest : Heti Válasz kiadó, 2006, s. 266.

¹⁶ FERCH, M.: *Orbán-Berlusconi találkozó*. In: Magyar Nemzet online, 21. 5. 2001. Dostupné na: <http://www.mno.hu/portal/contentID=26727&sourceType=MN>, overené 12. 5. 2010.

¹⁷ Oficiálny názov tejto normy je zákon č. LXII z roku 2001 o Maďaroch žijúcich v susedných štátoch.

ských menšín v zahraničí, a tým aj osobitného postavenia zahraničných Maďarov, ktorého indikátorom bolo poskytnutie podpôr a preferenčného zaobchádzania v školstve, kultúre, sociálnych a zdravotníckych službách, ako aj v prístupe na pracovný trh, ktorých cieľom bolo posilnenie ich národnej identity a zotrvanie v rodisku na území susedných štátov. Neznamenal teda plnoprávne občianstvo so všetkými z toho vyplývajúcimi právnymi a ďalšími dôsledkami, keďže sa výslovne vzťahoval len na osoby, ktoré nie sú maďarskými občanmi a nemajú povolenie k trvalému pobytu na území Maďarskej republiky. Výhody a podpory mali byť poskytované na základe tzv. maďarského preukazu, ktorý bol zároveň dokladom potvrdzujúcim maďarskú národnosť svojho držiteľa (zákon predpokladal aj vydávanie tzv. príbuzenského preukazu pre rodinných príslušníkov inej ako maďarskej národnosti).¹⁸

V. Orbán sa snažil získať podporu pre zákon o statuse aj dokazovaním univerzality (a teda i bezproblémovosti) jeho uplatňovania na rozdiel od komplikácií s dvojakým občianstvom v jednotlivých krajinách. Podľa neho „zákon o statuse je aplikovateľný v celom pásme za hranicami a v prípade každej krajiny. Naproti tomu z hľadiska dvojakého občianstva sú v každej susednej krajine platné iné pravidlá, preto tam každé riešenie môže mať len lokálnu platnosť.“¹⁹ Táto jeho argumentácia vychádzala z toho, že napríklad ukrajinská ústava zakazuje dvojaké občianstvo a rumunská legislatíva neumožňovala pre dvojakých občanov výkon určitých funkcií v štátnej správe resp. vo verejnom živote.

Za nakoľko rizikové považovala otázku dvojakého občianstva v roku 2001 vláda V. Orbána, svedčí aj to, že v dokumente predložennom Benátskej komisii, v ktorom vysvetľovala pozíciu Maďarska v otázke zákona o statuse, sa spolu s územnou revíziou odmieta aj koncepcia dvojakého občianstva. „V skutočnosti zákon uznáva, že zahraniční Maďari sú občanmi relevantných štátov a jednoznačne odmieta myšlienku, že ich sebaindikácia ako Maďarov môže byť založená na dvojakom občianstve. Pomoc Maďarska zahraničným Maďarom vždy bola a bude uskutočňovaná v súlade s praxou ostatných európskych štátov, pri zohľadňovaní európskych noriem, v dobrej viere a venujúc pozornosť duchu spolupráce medzi susednými štátmi. V uplatňovaní svojej úlohy materského štátu Maďarsko vždy uznávalo, že k Maďarom žijúcim v susedných štátoch má vzťahy, ktoré nie sú podobné občianskym.“²⁰

Svetový zväz Maďarov sa ešte pokúsil o istý kompromis, keď prišiel s návrhom tzv. zahraničného občianstva, opierajúcim sa o britský príklad, ktorý by fakticky znamenal poskytnutie maďarského pasu príslušníkom maďarských menšín s právom slobodného cestovania a pobytu, avšak bez práva presídliť sa do Maďarska alebo tretej krajiny. Návrh zákona, ktorý Svetový zväz Maďarov predložil maďarskému parlamentu v roku 2000, predpokladal aj možnosť poskytnutia určitých hospodárskych, sociálnych a kultúrnych práv pre osoby, ktoré dostanú zahraničné občianstvo.²¹ Tento návrh nezískal podporu a narazil aj na kritiku z radov predstaviteľov zahraničných Maďarov, čo bolo, okrem iného, i odrazom pozičných zápasov vnútri zväzu. Miklós Duray, jeden z pôvodných navrhovateľov dvojakého občianstva, v článku venovanom tejto problemati-

¹⁸ 2001.évi LXII torvény a szomszédos államokban élo magyarokról. In: KÁNTOR, Z. (ed.): *A Státusztorvény. Dokumentumok, tanulmányok, publicistika*. Budapest : Teleki László Alapítvány, 2002, s. 15 – 28.

¹⁹ ORBÁN, ref. 14, s. 266.

²⁰ *Act...2001on Hungarians Living in Neighbouring Countries. Submitted by Dr. János Martonyi, Minister of Foreign Affairs of Hungary*. Dostupné na: http://www.venice.coe.int/sit/dynamics/N_Opinion_ef.asp?L=E&OID=168, overené 18. 7. 2011

²¹ Tervezet a külhoni magyar állampolgárság jogintézményének alkotmányos létrehozására. In: KÁNTOR, ref. 17, s. 38 – 44.

ke tvrdil, že návrh zahraničného občianstva nielenže smeruje proti zákonu o statuse, ale bolo by ho aj takmer nemožné prijať, keďže jeho schválenie si vyžaduje ústavnú dvojtretinovú väčšinu, ktorú vládne sily nemajú k dispozícii. Ďalším argumentom v prospech statusového zákona bol ten, že na rozdiel od zahraničného občianstva, umožňujúceho len získanie maďarského pasu s cieľom uľahčiť cestovanie, jeho zámerom je koncentrácia na každodenné potreby zahraničných Maďarov. Za nebezpečný označil M. Duray návrh zahraničného občianstva preto, lebo by mohol ohroziť vstup Maďarska do EÚ.²² Otázka dvojakého občianstva sa teda dostala, alebo skôr bola vytlačená, na okraj politického a verejného diskurzu.

Hlavná pozornosť sa v tomto období sústredila na zákon o statuse, ktorý sa stal predmetom teoretických a vnúropolitických diskusií a polemík.²³ Maďarský historik Nándor Bárdi vo svojej analýze diskusie považoval za teoreticky najzaujímavejšiu tú jej časť, ktorá bola venovaná pojmu národný štát. Tu došlo ku konfrontácii dvoch koncepcných stanovísk, z ktorých prvé vychádza z predpokladu, že zahraniční Maďari sú príslušníkmi politického spoločenstva krajiny, ktorej sú občanmi, a zákon o statuse môže prerušiť prebiehajúci proces ich integrácie. Druhá názorová skupina oponuje tvrdeniu, že zákon znamená krok späť od moderného štátu k etnickým spoločenstvám stanoviskom, podľa ktorého v skutočnosti prebieha proces prekonávania štátu vestfálskeho typu a namiesto Európy národných štátov smerujeme do Európy regiónov a kultúrnej rôznorodosti. Podľa Bárdiho v súvislosti so statusovým zákonom skutočne došlo k posilneniu etnického chápania štátu na úkor jeho občianskeho ponímania. Ako poznamenáva, sociologické výskumy v Maďarsku ukázali na konci deväťdesiatych rokov minulého storočia vo verejnej mienke posilnenie takého chápania národa, ktoré sa viaže na štát.²⁴

Medzištátna polemika medzi Rumunskom a Slovenskom na jednej strane a Maďarskom na druhej sa týkala vytvárania právnych väzieb medzi maďarským štátom a príslušníkmi maďarskej menšiny v týchto krajinách a najmä extrateritoriálneho charakteru zákona. Išlo predovšetkým o poskytovanie individuálnych podpôr a výhod na území cudzieho štátu, ale aj o zapojenie tzv. odporúčajúcich organizácií, pôsobiacich na území dotknutých štátov, do zberu žiadostí o vydávanie preukazov. Podľa stanoviska Benátskej komisie je podpora menšín zo strany tzv. príbuzenského štátu legitímna aj na území tzv. domovského štátu, ak sa poskytuje ich inštitúciám a organizáciám v oblasti školstva a kultúry na základe rešpektovania suverenity a medzištátnych zmlúv a dohôd s krajinami, ktorých sú príslušníci menšín občanmi.²⁵ Na základe tohto prístupu a postojov vysokého komisára OBSE pre národnostné menšiny a Európskej komisie socialistickeo-liberálna koalícia po svojom víťazstve v parlamentných voľbách r. 2002 novelizovala najspornejšie časti zákona.

Súčasťou týchto zmien bolo v roku 2003 aj podpísanie dvojstrannej dohody medzi Slovenskou republikou a Maďarskom, ktorá v súlade so stanoviskom Benátskej komisie upravila podmienky podpory príslušníkov maďarskej menšiny v oblasti kultúry a vzdelávania zo strany maďarského

²² DURAY, M.: Státusztörvény, kettos állampolgárság vagy külhoni állampolgárság. In: KÁNTOR, ref. 17, s. 435.

²³ Rozhodujúca časť politických vystúpení, publicistiky a štúdií, ktoré sa zaoberajú danou témou, bola uverejnená v zborníku: KÁNTOR, ref. 17.

²⁴ BÁRDI, N.: *Tény és való. A budapesti kormányzatok és határon túli magyarság kapcsolattörténete*. Pozsony : Kalligram Könyvkiadó, 2004, s. 168 – 170.

²⁵ *Report on the Preferential Treatment of National Minorities by their Kin-State. Adopted by the Venice Commission at its 48th Plenary Meeting (Venice, 19-20 October 2001)*. Dostupné na: http://www.venice.coe.int/site/dynamics/N_Search_ef.asp?L=&Text=kin-state&S=0&C=0, overené 12. 3. 2011.

štátu tak, že na území Slovenska sú poskytované prostredníctvom slovenského právneho subjektu (nadácie) inštitúciám a organizáciám minority, čím boli eliminované hlavné exteritoriálne prvky sporného zákona.

2.

Dvojaké občianstvo sa stáva predmetom širšieho záujmu opäť v roku 2003, keď Svetový zväz Maďarov inicioval petíciu na vypísanie referenda o dvojakom občianstve.²⁶ Zväz reagoval na požiadavky, ktoré začali prichádzať predovšetkým z Vojvodiny opäť so schengenskou argumentáciou a zároveň na veľmi zdržanlivé reakcie socialisticko-liberálnej vládnej koalície. Aktivita zväzu v tejto otázke bola motivovaná aj politickými ambíciami jeho nového predsedu Miklósa Patrúbánya. V celej záležitosti sa začal angažovať aj vtedajší prezident Ferenc Mádl, ktorý požiadal renomovaných maďarských právnikov o odborné stanovisko k možnosti prijatia zákona o dvojakom občianstve. Podľa nimi vypracovaného posudku neexistovali ani ústavné, ani medzinárodnoprávne prekážky na zavedenie takejto normy do maďarského právneho systému. Upozornili však aj na to, že v záujme príslušníkov maďarských menšín bude potrebné uzatvoriť so susednými štátmi dvojstranné dohody týkajúce sa predpokladaných zmien v zákone o občianstve.²⁷ Zo strany podporovateľov iniciatívy bol však tento veľmi dôležitý aspekt problematiky dvojakého občianstva buď úplne obchádzaný, alebo odmietaný s tvrdením, že stanovenie pravidiel udeľovania občianstva je suverénnym právom každého štátu.

Pod tlakom organizácií zahraničných Maďarov i opozície socialisticko-liberálna vláda síce začala expertné rokovania so zástupcami vojvodinských Maďarov, ktoré sa však v otázke občianstva skončili bez konkrétnych výsledkov. Po skúsenostiach so statusovým zákonom a medzinárodnými komplikáciami, ktoré priniesol, sa ľavicovo-liberálna koalícia chcela vyhnúť akýmkoľvek ťažkostiam, ktoré by mohli ohroziť úspešné zavŕšenie prístupového procesu do EÚ. Stále prevládala obava z reakcií susedných štátov a možného obvinenia z revizionistických snáh.

Pod petíciu sa nakoniec podarilo získať dostatočný počet podpisov na to, aby mohlo byť vy písané všetudové hlasovanie. Úspech petície jednoznačne súvisel s rozhodnutím FIDESZ podporiť celú akciu. Bez jeho angažovanosti, by s najväčšou pravdepodobnosťou bola narazila na nezáujem väčšej časti maďarskej spoločnosti. FIDESZ tu prejavil značnú mieru pragmatizmu, keď sa rozhodol fakticky prevziať iniciatívu Patrúbánya, ktorého sa v roku 2000 snažil vytlačiť z vedenia Svetového zväzu Maďarov, a keď sa mu to nepodarilo, vtedajšia konzervatívna vláda prestala organizáciu financovať.

Po volebnej porážke v roku 2002, ktorá šokovala celý konzervatívny politický tábore a zvlášť jeho lídra, sa FIDESZ rozhodol pred novými voľbami v roku 2006 zorganizovať akúsi skúšku síl, oslabiť vládnu koalíciu, okrem iného aj vťahnutím zahraničných Maďarov do vnútropolitického zápasu. V konzervatívnom tábore sa objavila aj špekulácia, podľa ktorej by poskytnutie dvojakého občianstva zahraničným Maďarom a následne aj volebného práva mohlo na dlhú

²⁶ Prevažná časť stanovísk, vyhlásení, publicistiky a štúdií, ktorá bola zverejnená v súvislosti s touto iniciatívou, je umiestnená na internetovej stránke Ústavu pre výskum etnických a národnostných menšín Maďarskej akadémie vied. Dostupné na <http://www.kettosallampolgarsag.mtaki.hu>, overené 12. 3. 2011.

²⁷ *A köztársasági elnök állásfoglalása a kettős állampolgárság könnyített megszerzéséről. 2003. december 01.* Dostupné na: www.kettosallampolgarsag.mtaki.hu/allasoglasas/allasfogl_01.html, overené 12. 3. 2011

dobu „zabetónovať“ FIDESZ v mocenských pozíciách, keďže sa vychádzalo z predpokladu, že väčšina zahraničných Maďarov by volila práve túto stranu.

Ak V. Orbán na konci deväťdesiatych rokov z vnútropolitických, ale predovšetkým zo zahraničnopolitických dôvodov, súvisiacich so vstupom do EÚ, otázku dvojakého občianstva odsúval z programu dňa, tak s nepatrným časovým odstupom v roku 2004, teda práve keď sa Maďarsko stalo členom únie, ho s plným nasadením používa ako nástroj vnútropolitického boja, pričom medzinárodné súvislosti a prípadné komplikácie zostávajú tentoraz mimo jeho pozornosti. Bola snaha o mobilizovanie voličov i organizačných štruktúr strany i širšieho kruhu sympatizantov (tzv. občianskych kruhov). Týmto cieľom zodpovedá aj argumentácia V. Orbána. Na obavy z možného zavedenia dvojakého občianstva reaguje vyhlásením: „*Dvojaké občianstvo bude mať také dôsledky, aké chceme my.*“²⁸

Vo vystúpeniach predstaviteľov FIDESZ, podobne ako v prípade statusového zákona, znova zaznievajú tézy o trianonskej traume a zjednotení národa. V. Orbán sa snažil mobilizovať voličov k účasti na všeludovom hlasovaní zdôrazňovaním toho, že v referende „*sa bude rozhodovať o tom, či spojíme to, čo história rozbila na kúsky. Je možné uveriť tomu, že lepšie bude vtedy, ak zostaneme menší? Je možné uveriť tomu, že národu je tým lepšie, čím má menej občanov? Je možné uveriť tomu, že je riskantné alebo nevýhodné, ak ľud počtom štátnych občanov vzrastie jedenapolkrát? ... Z desaťmiliónovej krajiny znova vytvoriť pätnásťmiliónový národ je historickým činom.*“²⁹

Kým FIDESZ sa snažil získať podporu občanov svojimi obvyklými argumentmi o národnej jednote, zatiaľ sa postup socialistov sústredil na hospodárske a sociálne náklady dvojakého občianstva. Premiér F. Gyurcsány zdôrazňoval, že ak by 770-tisíc zahraničných Maďarov dostalo občianstvo MR (toto číslo odhadoval na základe počtu tzv. maďarských preukazov vydaných do roku 2004), potom by to každého maďarského občana stálo 168 tisíc forintov.³⁰ Ako sa neskôr ukázalo, táto argumentácia nezostala bez ohlasu v rozhodujúcej časti maďarských voličov. Poukazovanie na sociálno-ekonomické riziká v súvislosti so zahraničnými Maďarmi si socialisti už raz odskúšali v roku 2001, a to v kritike maďarsko-rumunského vyhlásenia o porozumení, ktoré upravovalo aplikáciu statusového zákona a predpokladalo zrovnoprávnenie ostatných rumunských občanov s držiteľmi tzv. maďarských preukazov v možnosti ich zamestnávania na území Maďarska. Predstavitelia Maďarskej socialistickej strany vtedy vehementne dávali najavo svoje, treba povedať prehnane obavy z nekontrolovaného prílevu rumunskej pracovnej sily a ohrozenia maďarského pracovného trhu, ktoré ďalší vývoj nepotvrdil.

Socialisti poukazovali aj na to, že poskytnutie maďarského občianstva zahraničným Maďarom, by sa mohlo stať druhým Trianonom tým, že by umožnilo masovú migráciu zahraničných Maďarov do Maďarska, čo by viedlo k etnickému vyprázdneniu územia po stáročia obývanými Maďarmi. V búrlivej parlamentnej debате predsedníčka socialistickej frakcie Ildikó Lendvaiová, odvolávajúc sa na výsledky výskumov verejnej mienky v Sedmohradsku, zdôrazňovala: „*Druhý Trianon by masovým exodusom mohol spôsobiť, že Sedmohradsko by bolo stratené už nielen pre Maďarsko, ale aj pre maďarstvo.*“³¹ Zo strany socialistov išlo o zaujímavú „inováciu“, keďže

²⁸ ORBÁN, ref. 14, s. 375.

²⁹ Tamže.

³⁰ *Részletek Gyurcsány Ferenc miniszterelnök pécsi beszédéből. 2004.november 12.* Dostupné na: http://www.kettosllampolgarsag.mtaki.hu/allasfoglalas/allasfogl_15.html, overené 13. 3. 2011.

³¹ *Kettős állampolgárság ügyéhez kapcsolódó parlamenti felszólalások. 2004.11.02.* Dostupné na: http://www.kettosllampolgarsag.mtaki.hu/allasfoglalas/allasfogl_35.html, overené 3. 4. 2011.

téma Trianonu sa v ich argumentácii týkajúcej sa politiky voči zahraničným Maďarom na rozdiel od konzervatívneho tábora vôbec neobjavovala, nanajvýš veľmi okrajovo. Kým FIDESZ ako cieľ reintegrácie maďarského národa ponad hranice, prijatie statusového zákona, ako aj celú problematiku dvojakeho občianstva interpretuje ako prekonanie trianonskej traumy, zatiaľ socialisti zdôrazňujú nebezpečenstvo ďalšieho prehĺbenia tejto národnej traumy stratou maďarských území (tentoraz v etnickom zmysle) v dôsledku občianstvom uľahčenej migrácie zahraničných Maďarov do Maďarska.

Socialisti ako alternatívu dvojakeho občianstva navrhovali vytvorenie *Programu domovina*. Jeho podstatou boli ekonomické opatrenia podporujúce podnikateľské aktivity príslušníkov maďarských menšín v susedných štátoch a rozvoj regiónov, v ktorých žijú, predovšetkým na základe cezhraničnej spolupráce.³²

Súčasťou alternatívneho plánu socialistov bol aj tzv. národný pas, ktorý by poskytoval zahraničným Maďarom právo na vstup do Maďarska bez víz. Táto koncepcia bola o niečo neskôr modifikovaná na tzv. národné vízum, ktoré umožňovalo Maďarom žijúcim v nečlenských štátoch bezplatne získať osobitné vízum na vstup do MR (po vstupe Maďarska do schengenského systému bolo bezplatné vízum vydávané len pre vymedzený okruh žiadateľov).

Otázka dvojakeho občianstva vyvolala rozpory nielen vnútri Maďarska, ale aj medzi socialistami a liberálmi na jednej strane a predstaviteľmi zahraničných Maďarov na strane druhej. Ich vzťahy boli vždy zložité, ale problém dvojakeho občianstva vytvoril medzi nimi mimoriadne silné napätie, čo sa jednoznačne ukázalo na zasadnutí Maďarskej stálej konferencie, konanom tesne pred referendum, kde sa socialisti s liberálmi dostali do faktickej politickej izolácie. To bola aj hlavná príčina, prečo F. Gyurcsány prestal zasadať na konferencii zvolávať.

V politickom diskurze sa opätovne prejavili základné historické, politologické a sociologické rozdiely k otázke vzťahu štátu a národa. Prevalu však mal mobilizačný prístup, snaha získať podporu voličov pre svoje argumenty, lebo referendum o dvojakom občianstve bolo vnímané ako jednoznačne mocenská otázka. Tento kontext predurčil konfrontačný štýl diskusií, kde emócie prevažovali nad racionálnym prístupom. Vyhlásenia o zrade národa, resp. zahraničných Maďarov patrili k bežnej argumentácii v celej predreferendovej kampani.³³

V menšine bol prístup, ktorý L. Szarka označil ako analytický,³⁴ a len v minimálnej miere ovplyvňoval postoje potenciálnych účastníkov hlasovania. V otázkach národa a štátu, vzťahu politického a etnicko-kultúrneho národa, integrácie maďarského národa a úlohy maďarského štátu sa dostatočne vyhranili už v debate týkajúcej sa zákona o statuse (nie všetci, ktorí podporovali prijatie tejto právnej normy, však jednoznačne argumentovali v prospech dvojakeho občianstva). Pre väčšinu účastníkov tohto diskurzu bol charakteristický opatrný prístup k dvojakému občianstvu, keďže analyzovali aj nesúlad niektorých cieľov maďarskej politiky k zahraničným Maďarom a následkov dvojakeho občianstva.

Časť diskutujúcich si kladla otázku o vzťahu občianstva a ochrany menšín. Napríklad I. Halász síce neodmietal dvojaké občianstvo, ale tvrdil, že nemôže byť chápané ako nástroj ochrany menšín. Ochrana menšín je podľa neho úlohou štátu, v ktorom žijú, a dvojaké občianstvo z tohto

³² Podrobnejšie pozri: KURUCZ, M.: Národná integrácia v maďarskej zahraničnej politike. In: *Medzinárodné vzťahy*, 2005, 3, č. 2 s. 60 – 62.

³³ SZARKA, L.: Identitás és lojalitás nemzetállami konfliktushelyzetei. In: KOVÁCS, N. – Osváth, A. (eds.): *Etnikai identitás, politikai lojalitás. Nemzeti és állampolgársági kötődések*. Budapest : Balassi Kiadó, 2005, s. 106.

³⁴ Tamže, s. 106.

hľadiska neposkytuje nijaké práva navyše. Za najlepšie nástroje ochrany menšiny považoval antidiskriminačnú legislatívu a autonómiu.³⁵ B. Majtényi považoval za lepšie, ak medzi menšinou a materskou krajinou nevznikne verejnoprávny vzťah. Keďže menšiny patria k inému politickému spoločenstvu, lepšie životné podmienky si môžu vytvoriť len v tej štátno-národnej komunite, ktorej sú členmi. Udržiavanie bezprostredného vzťahu medzi menšinami a materskou krajinou bez teritoriálnej väzby by mohla u príslušníkov menšín vyvolávať ilúziu, „*že ich starosti v štáte trvalého bydliska môže vyriešiť materská krajina*“.³⁶

Otázku dvojakého občianstva z hľadiska zachovania kultúrnej a jazykovej identity príslušníkov maďarských menšín a jeho migračných, ale aj hospodárskych dôsledkov analyzoval L. Szarka. Dvojaké občianstvo chápe len ako prechodné riešenie, ktoré by sa uplatňovalo do času vstupu krajiny, kde žijú maďarské menšiny, do EÚ, pričom úplným by sa toto občianstvo mohlo stať len po presídlení do Maďarska. Szarka sa prihovára skôr za rozšírenie výhod a podpôr poskytovaných na základe zákona o statuse, ktoré chápe ako rozhodujúce tak z hľadiska zachovania identity príslušníkov menšín, ako aj kultúrneho a hospodárskeho rozvoja ich komunit, vytvorenie osobitného statusu pre zahraničných Maďarov, ktorý umožňoval držiteľom tzv. maďarského preukazu vo vlastnom regióne a na území Maďarska v rámci možností jeho štátneho rozpočtu MR, medzinárodnoprávnych možností a dvojstranných dohôd udeliť časť práv podobných tým, ktoré sú poskytované na základe štátneho občianstva (kultúra, vzdelanie, sociálne práva atď.). Takéto riešenie dáva, podľa neho, šancu na to, „*aby časť práv vyplývajúcich z občianstva bolo možné získať bez presídlenia a bez trvalého pobytu. Na druhej strane je to otvorený systém, ktorý je na základe súhlasu a spolupráce susedných štátov možné bilaterálne rozširovať a regulovať. Po tretie napomáha udržiavaniu kontaktov s Maďarskom, ale nebráni úsiliu o budovanie autonómneho národného spoločenstva. A napokon, nevytvára zbytočné ilúzie, menej sa treba báť reštrikčných opatrení v prípadných nacionalistických periódach vládnutia.*“³⁷

Referendum sa uskutočnilo 5. decembra 2004 a voliči sa mali vyjadriť k nasledujúcej otázke: „*Želáte si, aby parlament schválil zákon, ktorý umožní žiadateľovi, ktorý sa hlási k maďarskej národnosti, ale nie je maďarským občanom a nežije v Maďarsku, aby na základe vlastnej žiadosti a po predložení dôkazu o svojej maďarskej národnosti či vo forme vlastníctva maďarského preukazu vydaného na základe zákona LXII.19, 2001 alebo iným spôsobom určeným zákonom využil právo preferenčnej naturalizácie?*“³⁸ Aj napriek intenzívnej kampani zo strany FIDESZ sa skončilo z hľadiska iniciátorov neúspešne. Zúčastnilo sa ho 37,67 % oprávnených voličov, z ktorých 51,57 % odpovedalo na otázku o dvojakom občianstve pozitívne a 48,43 % dalo zápornú odpoveď. Referendum by bolo podľa zákona úspešné len vtedy, ak by 25 % z celkového počtu maďarských voličov hlasovalo za návrh obsiahnutý v otázke. Pri nízkej účasti však tento podiel dosiahol len niečo okolo 18 %.³⁹ Aj jeden z mála prieskumov uskutočnených po referende ukázal, že približne tretina záporne hlasujúcich voličov sa obávala vysokých finančných a sociál-

³⁵ HALÁSZ, I.: A kettős állampolgárság mint a magyar nemzetpolitika eszköze? In: *Régió*. 2004, 15, č. 4, s. 18 – 20.

³⁶ MAJTÉNYI, B.: Hol húzodnak a kisebbség védelem határai. In: *Régió*. 2004, 15, č. 4, s. 9.

³⁷ SZARKA, L.: *A kettős állampolgárság jogintézménye a kisebbségi és a migrációs léthelyzetek kezelésének eszköze*. Dostupné na: http://www.kettosallampolgarsag.mtaki.hu/tanulmanyok/tan_1.html, overené 27. 9. 2011.

³⁸ *A népszavazás eredményei*. Dostupné na http://www.kettosallampolgarsag.mtaki.hu/nepszavazas_eredmenyek.html, overené 27. 9. 2011.

³⁹ Tamže.

ných nákladov dvojakeho občianstva,⁴⁰ čo zároveň signalizovalo úspešnosť kampane socialistov. V jej poslednej fáze sa začalo u vedúcich predstaviteľov socialistickej strany prejavovať určité váhanie a obavy z prípadných následkov prehry v referende. Napriek tomu, že strana vyzývala svojich voličov, aby hlasovali proti dvojakemu občianstvu, predsedníčka parlamentu Katalin Sziliová, ktorá reprezentovala národne orientované krídlo Maďarskej socialistickej strany, prišla s odporúčaním, aby voliči socialistickej strany hlasovali podľa svojho svedomia. V záverečnej etape referendum kampane socialistov prevzal iniciatívu premiér F. Gyurcsány a podarilo sa mu výrazne ovplyvniť jej celkové vyznenie, a tým aj výsledok všeludového hlasovania. Pragmatické hľadisko (za ktorým bola aj dobre čitateľná snaha nedopustiť oslabenie pozícií socialistickeo-liberálnej vlády) reprezentované vtedajším socialistickým predsedom vlády zvíťazilo nad prevažne národnou ideológiou motivovanými postojmi časti Maďarskej socialistickej strany.

3.

Víťazstvo v parlamentných voľbách v roku 2010 prinieslo FIDESZ dvojtretinovú ústavnú väčšinu, a teda takmer ničím neobmedzenú moc. Medzi prvé kroky víťazov, ešte skôr ako bola sformovaná nová vláda, patrilo prijatie zákona o dvojacom občianstve. Zákon získal podstatne viac hlasov poslancov ako požadované dve tretiny (97 % všetkých poslancov), keď zaň hlasovala aj takmer celá opozícia vrátane Maďarskej socialistickej strany.⁴¹ Socialisti, podobne ako v prípade statusového zákona, ukázali svoju rozkolísanosť a z obavy, že budú opäť ako po neúspešnom referende označení za protinárodnú silu, sa pripojili v otázke občianstva k väčšine.

Schválenie novely zákona o maďarskom občianstve z roku 1993 spolu s prijatím zákona o národnej spolupatričnosti⁴² mal v dňoch 90. výročia Trianonu symbolizovať, že FIDESZ je dosť silný na to, aby zabezpečil znovuzjednotenie maďarského národa rozdeleného nespravodlivou zmluvou. Bol to jasný politický odkaz dovnútra krajiny i navonok.⁴³

Na druhej strane takýto návrat k moci plnom národnej symboliky bol veľmi pôsobivý a nevyžiadal si žiadne mimoriadne finančné náklady v porovnaní s tými, ktoré by súviseli s plnením predvolebných očakávaní voličov v hospodárskej a sociálnej oblasti.

Ak prijatiu zákona o statuse v roku 2001, ako aj referendu v roku 2004 predchádzala intenzívna verejná diskusia, tak rýchlosť, akou došlo k predloženiu a schváleniu zákona o dvojacom občianstve, takúto debatu neumožnila, a ani v predvolebnej kampani nepatrila téma občianstva medzi rozhodujúce.⁴⁴ V porovnaní s relatívne prepracovanou argumentáciou predstaviteľov FI-

⁴⁰ KOVÁCS, M. M.: The Politics of Dual Citizenship in Hungary. In: FAIST, ref. 1, s. 98.

⁴¹ Proti však na rozdiel od svojej vtedajšej strany hlasoval F. Gyurcsány, ktorý tým demonštroval svoju dôslednosť v otázke dvojakeho občianstva.

⁴² Týmto zákonom bol 4. jún – deň, keď bola r. 1920 podpísaná Trianonská mierová zmluva – vyhlásený za Deň národnej spolupatričnosti.

⁴³ Odhodlanie demonštrovať tento zámer bolo také silné, že FIDESZ aj napriek žiadosti SMK nechcel odložiť schválenie novely zákona o občianstve až po parlamentných voľbách v Slovenskej republike.

⁴⁴ Po schválení novely maďarského zákona o občianstve a prepuknutí maďarsko-slovenského sporu (jeho súčasťou bola vzápätí prijatá novela slovenského zákona o občianstve) bola na webovej platforme European Union Observatory on Democracy (EUODO), ktorej zložkou je EUODO-Citizenship, zaoberajúca sa otázkami občianstva v Európe, zorganizovaná debata, na ktorej sa zúčastnili odborníci z viacerých krajín vrátane Maďarska. Diskusia priniesla rôznorodé pohľady na maďarský i slovenský zákon, predovšetkým z pohľadu poskytovania občianstva menšinám v zahraničí. Dostupné na:

DESZ v období pred schválením zákona o statuse, vysvetľovanie zákona o dvojakom občianstve prebiehalo ex-post v relatívne jednoduchých schémach, aj keď možno postrehnúť určité rozdiely v domácej a zahraničnej komunikácii. Maďarskej verejnosti bola celá záležitosť interpretovaná ako náprava krivdy, ktorá sa zahraničným Maďarom stala v roku 2004, ako splnenie záväzku voči nim.

Podpredseda maďarskej vlády Zs. Semjén opakovane zdôrazňoval, že dvojaké občianstvo po prvýkrát od Trianonu „vytvára možnosť, aby sa maďarský národ zjednotil aj vo verejnoprávnom zmysle“.⁴⁵ Téza o jednotnom národe v kontexte utvárania právnej väzby medzi maďarským štátom a príslušníkmi maďarských menšín bola predmetom kritiky pre jej nejednoznačnosť už v súvislosti so zákonom o statuse, a preto napríklad novela tejto právnej normy z roku 2003 už túto formuláciu neobsahuje. Z oficiálnych vyjadrení vyplýva, že koncepcia jednotného národa je základným východiskom zákona o dvojakom občianstve. Ale ako o tom svedčí aj text nového základného zákona, ktorý nadobudol platnosť 1. 1. 2012, stáva sa dôležitý ústavným princípom maďarského štátu. V článku D základného zákona sa uvádza, že „Maďarsko vychádzajúc zo spolupatričnosti jednotného maďarského národa nesie zodpovednosť za osud zahraničných Maďarov...“⁴⁶ V nadväznosti aj na formulácie z preambuly základného zákona o zachovaní „intelektuálnej a duchovnej jednoty národa, rozdeleného v historických búrkach minulých storočí“ upozornila Benátska komisia vo svojom stanovisku na to, že takéto „široké chápanie maďarského národa a zodpovednosti Maďarska môže prekážať medzištátnym vzťahom a vytvárať medzietnické napätie“.⁴⁷

Pri rokovaniach so zahraničnými partnermi oficiálni maďarskí predstavitelia zákon interpretujú ako odstránenie diskriminácie Maďarov žijúcich v susedných štátoch, keďže maďarskí emigranti a ich potomkovia právo na dvojaké občianstvo mali už od roku 1990.⁴⁸ Táto v skutočnosti etnická argumentácia je sama o sebe na prvý pohľad paradoxná, lebo text zákona explicitne nepodmieňuje udeľovanie nerezidentného občianstva národnosťou žiadateľa. Už v súvislosti s referendovou diskusiou v rokoch 2003 – 2004 niektorí maďarskí autori, resp. autorky poukazovali na to, že podporovatelia dvojakého občianstva sa snažia prekonať problém väzby občianstva a etnicity tým, že prezentujú svoj plán založený na tradičnom koncepte *ius sanguinis*, a nie na etnicite. Dvojaké občianstvo formálne nie je nič, čo by malo byť opätovne poskytnuté etnickým Maďarom. Zahraniční Maďari by mali len znova získať občianstvo svojich predkov, ktorí boli občanmi Uhorska ako časti duálnej monarchie pred prvou svetovou vojnou.⁴⁹

<http://eudo-citizenship/comentarios/322-dual-citizenship-for-transborder-minorities-how-to-respond-to-the-hungarian-slovaktit-for-tat>, overené 12. 10. 2011.

⁴⁵ Dostupné na: <http://semjenzsolt.hu/kozelet/sajtotajekoztatok/felkeszultunk-kettos-allapolgarsag-megadasara>, overené 12. 11. 2011.

⁴⁶ *Magyarország Alaptörvénye*. Dostupné na: www.complex.hu/kladat/a1100425.htm/a1100425.htm, overené 13. 11. 2011.

⁴⁷ *Opinion on the New Constitution of Hungary Adopted by the Venice Commission at its 87 th Plenary Session (Venice 17-18 June 2011)*. Dostupné na http://www.venice.coe.int/sit/dynamics/N_Opinion_ef.asp?L=E&OID=621, overené 18. 11. 2011.

⁴⁸ Dostupné na: www.kormany.hu/en/ministry-of-foreign-affairs-janos-martonyi-hold-talks-in-paris-and-brussels, overené 18. 11. 2011.

⁴⁹ KOVÁCS, M. M. – Tóth, J.: Kin-State Responsibility and Ethnic Citizenship: the Hungarian Case. In: BAUBÖK, R. – Perchinig, B. (eds.): *Citizenship Policies in the New Europe*. Amsterdam : Amsterdam University Press 2007, s. 145.

Avšak aj takáto argumentácia (*ius sanguinis*) má podľa Tamása Bauera, autora jednej z mála kritických analýz zákona o dvojakom občianstve, ktoré boli v Maďarsku v roku 2010 publikované, svoje úskalia.⁵⁰ Kľúčová požiadavka zákona, podľa ktorej žiadateľov predok bol maďarským občanom, implicitne predpokladá, že ide o občianstvo buď spred roka 1920 alebo 1947 – čo je podľa Bauera v rozpore s čl. 61 trianonskej zmluvy⁵¹, keďže maďarské občianstvo osôb žijúcich v susedných štátoch trianonskou zmluvou zaniklo. Toto zaniknuté občianstvo nemôže tvoriť právny základ na udelenie maďarského občianstva potomkov, pričom aj riešenie občianstva obyvateľov po druhej svetovej vojne bolo v súlade s ustanovením trianonskej zmluvy. Na územné zmeny a zároveň viazanosť občianstva na pobyt na danom území sa podľa T. Bauera vzťahuje aj čl. 9 Európskeho dohovoru o občianstve.⁵² Vychádzajúc z neho sa maďarskými občanmi na základe pôvodu môžu stať len tí žiadatelia, ktorých rodičia a starí rodičia emigrovali z územia súčasného maďarského štátu, kým tí, ktorí žili v susedných štátoch a boli ich občanmi (alebo ich predkovia), by nemali spadať do okruhu osôb, ktorým môže byť udelené dvojaké občianstvo.⁵³ Podobný postup ako Maďarsko zvolilo napríklad aj Taliansko. Kým taliansky zákon z roku 2000 ešte nerozšíril možnosť získania talianskeho občianstva pre Talianov v Dalmácii, Istrii a v Rijeke, t.j. z území odstúpených Talianskom Juhoslávii, zatiaľ nový zákon prijatý talianskym parlamentom v roku 2006 umožnil, aby sa o občianstvo mohli uchádzať príslušníci talianskej menšiny, ktorí majú trvalý pobyt na teritóriách pripadnutých v r. 1947 Juhoslávii.⁵⁴

V oficiálnych vyhláseniach maďarských predstaviteľov v súvislosti so zákonom sa často argumentuje tým, že rozhodovanie o občianstve je prerogatívou suverénneho štátu. Na tento nespochybniteľný princíp medzinárodného práva sformulovaný v Európskom dohovore o občianstve sa odvoláva aj zdôvodnenie poslaneckého návrhu novely zákona umožňujúceho získanie nerezidentného občianstva. Téza o suverenite je východiskom aj pre viac ako zdržanlivý postoj Maďarska k návrhu slovenskej vlády na uzavretie bilaterálnej dohody upravujúcej otázku dvojakého občianstva.⁵⁵ Už v prípade zákona o statuse postupoval FIDESZ unilaterálne, bez konzultácií so štátmi, ktorých občanov sa táto legislatíva dotýkala. Rozdiel v situácii pred a po prijatí zákona o statuse v roku 2001 a zákona o dvojakom občianstve v roku 2010 je okrem iného aj v tom, že menšinová otázka a vzťahy dobrého susedstva boli aj kritériami prijatia do EÚ. Európska komisia preto veľmi pozorne sledovala polemiku, ktorá vznikla pre túto otázku medzi Maďarskom na jednej strane a Slovenskou republikou a Rumunskom na strane druhej, a požia-

⁵⁰ BAUER, T.: Alkotmány és állampolgárság. In: *Élet és irodalom*, 2010, 54, č. 36, s. 6.

⁵¹ „Všechny osoby, které mají právo domovské na území, jež dříve tvořilo část bývalého mocnářství rakousko-uherského, stávají se, pozbývající zároveň občanství maďarského, ipso facto příslušníky onoho státu, který na řečeném území vykonává práva svrchovanosti.“ In: Trianonská mírová smlouva. Dostupné na: http://cs.wikisource.org/wiki/Trianonsk%C3%A1_m%C3%ADrov%C3%A1_smlouva, overené 21. 11. 2011.

⁵² „Každý zmluvný štát v prípadoch a za podmienok ustanovených vo svojej vnútroštátnej norme uľahčí opätovné nadobudnutie občianstva bývalým občanom, ktorí majú zákonný a obvyklý pobyt na jeho území.“ In: Európsky dohovor o občianstve (1997) (č. 166). Dostupné na: <http://www.radaeuropy.sk/?1360>, overené 21. 11. 2011.

⁵³ BAUER, ref. 50, s. 6.

⁵⁴ ZINCONE, G.: *Citizenship Policy Making in Mediterranean EU States: Italy*. Dostupné na: <http://eudo-citizenship.eu/docs/EUDOCcom-Italy.pdf>, overené 3. 4. 2012.

⁵⁵ O tom, že princíp suverenity v otázke občianstva nevylučuje možnosť uzavretia dvojstranných zmlúv, svedčí aj medzinárodná prax. Napríklad Španielsko od roku 1950 začalo uzatvárať takéto dohody s mnohými latinskoamerickými krajinami. Nemecko má bilaterálne dohody s radom európskych krajín týkajúcich sa práv a povinností občanov s dvojakým občianstvom. Podobnú dohodu uzatvorili v roku 1993 Slovinsko a Taliansko. V roku 2011 bola napríklad ratifikovaná dohoda o dvojakom občianstve medzi Bosnou a Hercegovinou a Chorvátskom.

dala maďarskú vládu, aby konzultovala danú otázku so svojimi susedmi.⁵⁶ Dôležitými sa ukázali aj stanoviská Benátskej komisie a vysokého komisára OBSE pre národnostné menšiny. V súvislosti s občianstvom však sotva možno takýto scenár očakávať. Na jednej strane EÚ neprejavila žiadnu iniciatívu na preskúmanie nerezidentného občianstva udeľovaného tak niektorými „starými“, ako aj novými členskými štátmi na etnickom základe.⁵⁷ Táto skutočnosť nebola pre FIDESZ pri zvažovaní postupu súvisiaceho s dvojakým občianstvom zanedbateľná. Na druhej strane Slovenská republika zostala so svojimi výhradami k maďarskému zákonu o občianstve osamotená; predovšetkým preto, lebo viacero krajín susediacich s Maďarskom už podobný zákon má, a tak nevyvíja v súvislosti s maďarským zákonom žiadne aktivity. Túto skutočnosť dáva minister zahraničných vecí J. Martonyi aj do širšieho politického kontextu. Dvojaké občianstvo malo podľa neho charakter testu. Pravdepodobne po deväťdesiatich rokoch sa po prvýkrát stalo, že krajiny, v ktorých žijú početné maďarské spoločenstvá, sa nezomkli, čo hodnotí ako historicky novú situáciu v strednej Európe.⁵⁸

Novela zákona o maďarskom občianstve nerieši otázku politických, sociálnych a ekonomických práv osôb, ktoré sa stanú nerezidentnými občanmi Maďarska a s výnimkou udelenia hlasovacieho práva im vo verejnom diskurze ani nebola venovaná väčšia pozornosť. Svoju úlohu tu nepochybne zohralo aj to, že ide o veľmi citlivé otázky a maďarská spoločnosť, ako ukázal aj predchádzajúci vývoj, je v týchto otázkach viac ako zdržanlivá. Pravda, ani poskytnutie volebného práva nerezidentným občanom sa nestretáva s veľkým nadšením. Podľa prieskumu verejnej mienky, uskutočnenej v roku 2011, je aj relatívna väčšina voličov FIDESZ proti spájaniu tohto práva s dvojakým občianstvom.⁵⁹

Po veľmi opatrných vyjadreniach politikov FIDESZ pred a bezprostredne po schválení novely je už dnes jasné, že aj maďarskí občania bez trvalého pobytu v Maďarsku budú môcť svojimi hlasmi rozhodovať o tom, ktoré politické strany sa dostanú do parlamentu. Podpredseda vlády Zs. Semjén viackrát vyhlásil, že neexistuje občianstvo prvej a druhej kategórie, a preto nerezidentní občania musia dostať právo na účasť vo voľbách.⁶⁰ Toto právo reguluje nový volebný zákon, ktorý oproti minulosti priniesol niektoré podstatné zmeny (napr. zníženie počtu poslancov parlamentu na 199, reorganizáciu volebných obvodov, podmienky účasti strán vo voľbách a pod.), nedotknutý však zostáva samotný kombinovaný volebný systém. Vzhľadom na to, že sa v ňom spája pomerný a väčšinový princíp, nerezidentní občania podľa nového zákona, nebudú hlasovať v jednomandátových obvodoch, ale len na listiny politických strán.⁶¹ Pozornosť, aká sa venuje práve poskytnutiu hlasovacieho práva zahraničným Maďarom, ktorí dostanú maďarské občianstvo, sa podľa všetkého opäť opiera o kalkuláciu, že väčšina zahraničných Maďarov bude voliť FIDESZ. V oficiálnych vyhláseniach sa však možnosť takéhoto vplyvu volieb za účasti zahraničných Maďarov na mocenskú konšteláciu skôr odmieta. Podľa úradných odhadov, by

⁵⁶ 2001 Regular Report on Hungary's Progress Towards Accession, Brussels 13.11.2001. SEC(2001) 1748. Dostupné na: http://ec.europa.eu/enlargement/archives/key_documents/reports_2001_en.htm#report2001, overené 13. 4. 2012.

⁵⁷ KOVÁCS, M. M.: In: FAIST, ref. 1 s. 107.

⁵⁸ Dostupné na: http://hvg.hu/vilag/20100624_miroel_beszelt_martonyi-washingtonban, overené 24. 6. 2010.

⁵⁹ Dostupné na: http://mol.hu/archivum/20110908-valasztast_nem_dekormanytobbseget_eldonthetnek_majd_a_hatarontuliak, overené 8. 9. 2011.

⁶⁰ Dostupné na: <http://semjenzsolt.hu/kozelet/kiemelt-jobbra/magyar-nemzetnek-kozjogi-ertelemen-egyesulnie-kell>, overené 11. 11. 2011.

⁶¹ 2011. évi CCIII. évi törvény Az Országgyűlési képviselők választásáról. In: *Magyar Közlöny*, č.165. Dostupné na: <http://www.magyarokozlony.hu>, overené 23. 1. 2012.

sa na parlamentných voľbách v roku 2014 mohlo zúčastniť 250 000 občanov, ktorí získajú občianstvo na základe zákona z roku 2010, a tento počet výraznejšie neovplyvní výsledky volieb.⁶² Maďarskí analytici upozorňujú aj na možnosť, že v prípade tesných volebných výsledkov hlasy zahraničných Maďarov môžu rozhodnúť o tom, či víťazný politický subjekt bude alebo nebude na vládnutie potrebovať koaličného partnera.⁶³ Zaznievajú aj názory, že poskytnutie volebného práva nerezidentným občanom by mohlo mať vážny vplyv na kvalitu parlamentnej demokracie, keďže by došlo k ohrozeniu suverenity občanov s trvalým pobytom v Maďarsku.⁶⁴ Objavujú sa teda obavy z toho, že o zložení parlamentu a vláde budú rozhodovať ľudia, ktorí v krajine nežijú, a teda nebudú priamo znášať dôsledky svojej voľby.

Volebné právo občanov bez trvalého pobytu v Maďarsku, môže byť podľa niektorých analytikov kontraproduktívne z hľadiska deklarovaného hlavného cieľa poskytnutia občianstva pre zahraničných Maďarov, t.j. zjednotenia národa. Čím väčší bude vplyv zahraničných Maďarov na výsledky volieb, tým viac bude narastať napätie medzi „domácimi“ a zahraničnými Maďarmi a namiesto zjednotenia Maďarov môže nastať pravý opak.⁶⁵

Autori volebného zákona nevylúčili, že maďarská volebná kampaň bude prebiehať v susedných štátoch, kde žijú potenciálni voliči z radov príslušníkov maďarských komunít.⁶⁶ Prípadná predvolebná aktivita maďarských politických strán za hranicami Maďarska by znamenala nový prvok so zatiaľ nedefinovanými dosahmi na jeho bilaterálne vzťahy so susedmi.

Záver

Maďarské diskusie o dvojakom občianstve v rokoch 1998 – 2010 ukázali, že ich priebeh bol ovplyvnený štyrmi činiteľmi – stratégiou znovuzjednotenia maďarského národa ponad hranice (ktorej autorom a hlavným presadzovateľom je FIDESZ), iniciatívami komunít zahraničných Maďarov v susedných štátoch, vnútropolitickým vývojom v Maďarsku, a zahraničnopolitickými okolnosťami, ktoré sa v jednotlivých obdobiach objavovali v zmenenej konfigurácii. Predovšetkým v prvých dvoch debatách sa prejavili rozdiely socialisticko-liberálneho a konzervatívneho prístupu k zahraničným Maďarom, ktoré v roku 2004 nadobudli podobu politickej konfrontácie. Snaha etnických Maďarov využiť svoje väzby k Maďarsku na to, aby – tak ako to reálne hrozilo ich domovským štátom – nezostali mimo Európskej únie, bola zrejmä v roku 1998 i v roku 2004. Ak v prvom prípade prichádzal hlavný tlak z Rumunska (keďže bola vysoká pravdepodobnosť jeho nezariadenia do prvej vlny rozširovania), potom v druhom sa aktivizovali predovšetkým predstavitelia maďarskej komunity v Srbsku. Maďarské občianstvo im malo umožniť, aby nielen nestratili možnosť nerušených kontaktov s materskou krajinou, ale aby získali možnosť voľného pohybu v priestore EÚ. Svetový zväz Maďarov sa snažil postaviť na čelo presadzovania

⁶² Dostupné na: http://hvg.hu/itthon/20110606_semjen-magyar-allampolgarsag, overené 6. 6. 2011.

⁶³ Dostupné na http://nol.hu/archivum/20110908-valasztast_nem_de_kormanytobbseget_eldonhetnek_majd_a_hatarontuliak, overené 8. 9. 2011.

⁶⁴ KOVÁCS, M. M.: *After dual citizenship external voting?* Dostupné na: <http://eudo-citizenship.eu/citizenship-forum/322-dual-citizenship-for-transborder-minorities-how-to-respond-to-the-hungarian-slovak-tit-for-tat?start=1>, overené 18. 12. 2011.

⁶⁵ Dostupné na http://nol.hu/archivum/20110908-valasztast_nem_de_kormanytobbseget_eldonhetnek_majd_a_hatarontuliak, overené 8. 9. 2011.

⁶⁶ Dostupné na: http://nol.hu/kulfold/20111010-kepviseloi_szek_34_szavazattal, overené 10. 10. 2011.

tejto požiadavky predovšetkým s cieľom posilniť svoju pozíciu v tzv. maďarsko-maďarských vzťahoch, ale prípadne i v záujme politických ambícií niektorých jeho vedúcich predstaviteľov. V skutočnosti však nikdy nemal dostatok síl na samostatnú politickú akciu na území Maďarska. O tom, či sa otázka dvojakého občianstva stane agendou celospoločenského dosahu, vždy rozhodoval FIDESZ. Hlavný cieľ svojej tzv. národnej politiky v rôznych situáciách realizoval odlišnými prostriedkami. Na prelome storočí uprednostnil menej radikálnu cestu, keďže dvojaké občianstvo pre zahraničných Maďarov vyhodnotil v danej situácii ako ohrozenie vstupu krajiny do EÚ, posilňujúceho sa postavenia v strednej Európe a snahy o získanie líderstva v regióne. FIDESZ, zrejme aj na pozadí konfliktu v bývalej Juhoslávii, sa chcel vyhnúť čo i len náznaku podozrenia, že vyvoláva napätie v strednej Európe. Paradoxným spôsobom však aj tá neúplná (z hľadiska občianstva) právna väzba medzi maďarským štátom a zahraničnými Maďarmi, ktorá sa vytvárala na základe statusového zákona, vyvolala protesty niektorých susedných štátov.

V roku 2004 bolo dvojaké občianstvo pre FIDESZ v prvom rade prostriedkom na získanie stratených vnútropolitických pozícií a až v druhom rade ho motivoval jeho dlhodobý zámer. Odmietavý prístup Maďarskej socialistickej strany k poskytnutiu nerezidentného občianstva zahraničným Maďarom súvisel tak s jej negatívnym postojom k politickej integrácii etnických Maďarov (aj keď nie vždy dostatočne vyhraneným), ale aj s obavou, že takéto zjednotenie by prinieslo zmenu mocenských pomerov v Maďarsku. Postup FIDESZ v roku 2010 sa dá označiť ako demonštrácia vlastnej vnútro politickej sily a jej spojenie s nacionálno-symbolickým gestom.

Vo všetkých troch debatách boli koncepcne odlišné prístupy k dvojakému občianstvu zahraničných Maďarov prispôsobované bezprostredným politickým záujmom a cieľom účastníkov. Mocenské hľadisko v rozhodujúcej miere ovplyvňovalo ich postoje a postupy. Vyjadrenia predstaviteľov FIDESZ najmä v dvoch posledných debatách, ako aj nimi podniknuté konkrétne kroky ukazujú, že ich prístup k dvojakému občianstvu pre zahraničných Maďarov presahuje len vnútropolitické hľadiská a je súčasťou snáh o posilnenie pozícií Maďarska v strednej Európe, čo sa však dotýka citlivých medzištátnych vzťahov v regióne a v niektorých prípadoch ich aj komplikuje.